

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ АПН УКРАЇНИ

Шевчук Антоніна Семенівна

УДК 372. 036: [78 + 39 (477)

**ВПЛИВ УКРАЇНСЬКИХ МУЗИЧНО-ХОРЕОГРАФІЧНИХ ТРАДИЦІЙ
НА МУЗИЧНО-РУХОВИЙ РОЗВИТОК СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ**

13.00.08 – дошкільна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2002

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському міжрегіональному інституті удосконалення вчителів імені Б. Д. Грінченка

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України

Вільчковський Едуард Станіславович

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

Падалка Галина Микитівна,

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова, професор

кафедри гри на музичних інструментах;

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

Науменко Тетяна Іванівна,

Інститут проблем виховання АПН України,

лабораторія дошкільного виховання

Провідна установа: Південноукраїнський державний педагогічний

університет імені К. Д. Ушинського,

кафедра дошкільної педагогіки,

Міністерство освіти і науки України, м. Одеса

Захист відбудеться «15» жовтня 2002 р. о 14.00 годині

на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.454.01 в Інституті проблем виховання АПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту проблем виховання АПН України (04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9).

Автореферат розіслано «13» вересня 2002 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. П. ПУСТОВІТ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з провідних сфер української держави є національна освіта. На необхідність національної спрямованості освіти та її сучасної реалізації орієнтують Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, закони «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», Концепції національного та дошкільного виховання в Україні.

Відповідно пріоритетними засобами впливу на виховання та розвиток дітей визначені національні культурні надбання, в тому числі українські традиції. У концептуальних положеннях про основи національного виховання вказується на важливу вимогу сьогодення щодо використання українських традицій: не лише для відновлення кращих здобутків минулого, а й для того, щоб наснажити їх сучасним науковим змістом та міцно стати на відповідні культурно-історичному досвіду нашого народу шляхи розвитку вітчизняної освіти.

Особливо актуальні ці суспільні вимоги для дошкільної ланки освіти як першооснови соціокультурного становлення особистості дитини.

Сучасні філософи, психологи, педагоги, мистецтвознавці розглядають використання українських традицій в освіті як проблему соціокультурного розвитку дитини, забезпечення єдності освіти і національної культури, гуманізації виховання, що утверджує право дітей в різнобічному особистісному розвитку на вітчизняних культурних засадах (І.Д.Бех, І.А.Зязюн, А.І.Іваницький, П.П.Кононенко, В.Г.Кремень, В.Г.Кузь, Л.М.Масол, Г.М.Падалка, О.П.Рудницька, О.Я.Савченко, В.І.Шинкарук та інші).

Сучасні погляди на проблему використання українських традицій для виховання та розвитку дітей в процесі здійснення різних видів діяльності представлені в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, у дослідженнях вчених з дошкільного дитинства (Л.В.Артемова, Г.В.Беленька, А.М.Богущ, З.Н.Борисова, Е.С.Вільчковський, О.Л.Кононко, Н.Т.Кириченко, Н.В.Лисенко, Т.І.Науменко, З.П.Плохій, Т.І.Поніманська, О.В.Проскура, Н.В.Рогальська та інші).

Грунтовні дослідження музичних аспектів розвитку дітей дошкільного віку, що відбуваються в процесі музично-рухової діяльності, здійснені Н.О.Ветлугіною, О.П.Радиною, К.В.Тарасовою.

Окремим проблемам музично-рухового розвитку старших дошкільників присвячено ряд психолого-педагогічних праць вчених. Серед них проблеми музично-ритмічного виховання дітей в музично-руховій діяльності (А.М.Зіміна, М.Л.Палавандішвілі); розвитку музикальності, певних музичних здібностей у дітей за допомогою різних засобів – ігор, танців, хороводів, вправ, етюдів та відповідного репертуару (С.І.Науменко, С.Д.Руднева, К.В.Тарасова та інші); формування навичок виконання музичних рухів, методів і прийомів розучування їх з дітьми (Н.О.Ветлугіна, Е.С.Вільчковський, О.В.Кенеман та інші); формування музично-рухової творчості дошкільників (С.В.Акішев, О.В.Горшкова та інші).

Національні теоретико-методичні основи музичного і, зокрема, музично-рухового виховання дошкільників розроблялися вітчизняними (С.В.Акішев, В.М.Верховинець, В.Г.Кукловська, Т.І.Науменко, І.М.Рудченко, С.Ф.Русова та інші) і зарубіжними (Р.Т.Акбарова, К.Орф, Р.Н.Плавник, К.Stankeviciene, Ф.Фребель та інші) педагогами.

Сучасні державні програми виховання і навчання дітей дошкільного віку («Малятко», «Дитина» та інші) орієнтують на застосування в музично-руховій діяльності українських музично-хореографічних традицій. Однак процес музично-рухового розвитку старших дошкільників під впливом українських музично-хореографічних традицій, організація музично-рухової діяльності на сучасних виховних засадах досліджені недостатньо.

Музично-хореографічні традиції загалом та українські зокрема досліджувалися вченими, переважно, з фольклористичної та мистецтвознавчої позицій.

У теоретичних джерелах розглядалися традиції в цілому (Ю.В.Бромлей, М.М.Гордійчук, В.Є.Гусєв, М.С.Каган, Е.С.Маркарян, В.Т.Скуратівський, К.В.Чистов та інші), мистецькі, музичні та музично-хореографічні традиції (В.В.Ванслов, К.Ю.Василенко, В.М.Верховинець, А.І.Гуменюк, А.І.Іваницький, Н.В.Рождественська, Т.С.Ткаченко, Ю.М.Чурко та інші), педагогічні можливості музичного і частково хореографічного мистецтва для виховання й освіти школярів і студентів (Л.М.Масол, Г.М.Падалка, О.П.Рудницька та інші).

У теорії недостатньо висвітлений педагогічний потенціал українських музично-хореографічних традицій, науково-методичні аспекти використання їх у музично-руховій діяльності дошкільників (адаптація та розробка репертуару, сприятливі умови залучення дітей до нього тощо). Це знижує ефективність застосування зазначених традицій у виховному процесі дошкільного закладу.

Актуальність проблеми, що обумовлена державними пріоритетами до застосування національних традицій як засобу впливу на виховання та розвиток дітей, а також наявність протиріччя між потребами дошкільної освіти в ефективному використанні українських музично-хореографічних традицій та недостатньою розробленістю теоретико-методичного забезпечення процесу музично-рухового розвитку дошкільників на їхній основі визначили вибір теми дослідження «Вплив українських музично-хореографічних традицій на музично-руховий розвиток старших дошкільників».

Тема дослідження входить до наукової комплексної програми КМІУВ ім. Б.Д.Грінченка «Теоретичні, методологічні та методичні основи удосконалення систем навчання і виховання в галузі загальної середньої освіти» та як складова плану науково-дослідної роботи кафедри дошкільної педагогіки і психології. Тема узгоджена рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень в галузі педагогіки і психології АПН України (прот. № 6 від 18.10.1999 р.).

Об'єкт дослідження – процес музично-рухового розвитку старших дошкільників.

Предмет дослідження – українські музично-хореографічні традиції як засіб впливу на музично-руховий розвиток старших дошкільників.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити методику ефективного використання українських музично-хореографічних традицій як засобу музично-рухового розвитку старших дошкільників та виявити їхній вплив на музично-руховий розвиток дітей.

Гіпотеза дослідження. Вплив українських музично-хореографічних традицій на музично-руховий розвиток старших дошкільників буде гармонізуючим за умов:

- використання репертуару українських хороводів, танців, забав, ігор, етюдів, вправ з усталеними та імпровізаційними компонентами;
- залучення дітей до українських музично-хореографічних традицій через створення спеціальних умов для засвоєння репертуарних творів: сприймання кожного з позиції змістовно-сюжетної музично-хореографічної цілісності; ознайомлення з його інваріантним змістом і сюжетом за допомогою художнього переказу*; навчання виконанню творів в єдності усталених і творчих компонентів;
- застосування методів і прийомів здійснення музично-рухової діяльності та її організації на основі особистісно зорієнтованого підходу до дітей.

Визначені мета і гіпотеза зумовили **основні завдання дослідження:**

- розкрити сутність музично-рухового розвитку старших дошкільників, визначити його критерії;
- охарактеризувати українські музично-хореографічні традиції та обґрунтувати їхні потенціальні можливості як засобу музично-рухового розвитку старших дошкільників;
- теоретично обґрунтувати і розробити методику ефективного використання українських музично-хореографічних традицій в музично-руховій діяльності дітей;
- розробити і практично перевірити доступність репертуару українських хороводів, танців, ігор, забав, етюдів, вправ для засвоєння дітьми та доцільність організаційно-методичних умов залучення їх до розроблених творів;
- виявити вплив українських музично-хореографічних традицій на музично-руховий розвиток старших дошкільників.

Для вирішення завдань використаний комплекс **наукових методів**. Теоретичне вивчення та аналіз наукових джерел з філософії, психології, педагогіки, естетики, мистецтвознавства, фольклористики дали змогу визначити основні науково-теоретичні положення дослідження. Аналіз і синтез застосовані при визначенні предмета, мети, гіпотези, завдань і результатів дослідження. Педагогічний експеримент (констатуючий, формуючий, контрольний), анкетування,

* **предание** (рассказ) – **переказ** (Русско-украинский словарь: В 3-х т. – 3-е изд. – К.: УСЭ, 1988. – Т. 2. – С. 812)

бесіди, спостереження, експериментальні завдання використані для дослідження музично-рухового розвитку дошкільників, впровадження українських музично-хореографічних традицій в музично-рухову діяльність та виявлення їхнього впливу на дітей. Методами статистичної обробки здобутих даних дослідження встановлено й перевірено результати експериментальної роботи.

Дослідна робота проводилась з 1991 по 2000 рік. Експериментом було охоплено 186 дітей старшого дошкільного віку з ДНЗ № 778, 131, 783, школи-дитсадка «Дивоцвіт» м. Києва та 195 педагогів ДНЗ Києва та Київської області.

Теоретико-методологічні основи дослідження становлять філософські положення про розвиток як єдність історичного і логічного, як процес і результат діалектичних змін; психолого-педагогічні теорії діяльнісного підходу до загального розвитку дошкільника в процесі спілкування, ігрової діяльності як провідної, сензитивності дошкільного віку для музично-рухового розвитку дитини (Н.О.Ветлугіна, Е.С.Вільчковський, Д.Б.Ельконін, О.В.Запорожець, Г.С.Костюк, О.М.Леонтьєв, В.А.Роменець, С.Л.Рубінштейн, К.В.Тарасова, Б.М.Теплов); положення про національні пріоритети освіти в Україні, гуманізацію виховання, особистісно зорієнтований підхід до дітей (Л.В.Артемова, І.Д.Бех, А.М.Богуш, З.Н.Борисова, О.Л.Кононко, В.Г.Кузь, З.П.Плохій, О.Я.Савченко та інші). Засадничими в обґрунтуванні предмету дослідження стали культурно-історична теорія розвитку особистості (Л.С.Виготський), фольклористично-історичний підхід до вивчення художнього явища (А.І.Іваницький), мистецтвознавчі структурний і технологічний методи (К.Ю.Василенко, А.І.Гуменюк, Ю.М.Чурко).

Наукова новизна дослідження: вперше науково обґрунтовані й визначені можливості українських музично-хореографічних традицій як інтегрованого засобу, що гармонізує впливає на музично-руховий розвиток старших дошкільників; обґрунтована ефективність їхнього використання в музично-руховій діяльності в сукупності основних жанрів і видів хороводів, танців з усталеними та імпровізаційними компонентами; науково визначені принципи адаптації та розробки хореографічних творів відповідно віку дітей; обґрунтована доцільність залучення дітей до українських музично-хореографічних традицій через засвоєння репертуарних творів з позиції змістовно-сюжетної музично-хореографічної цілісності кожного з них.

Теоретичне значення результатів дослідження: розкрита сутність і конкретизовано поняття музично-рухового розвитку старших дошкільників; набуло подальшого розвитку поняття «українські музично-хореографічні традиції»; вперше визначені педагогічні умови ефективного використання зазначених традицій, що сприяють гармонізації музично-рухового розвитку дітей; розкриті види і сутність українських хореографічних рухів як засобів спілкування дітей в музично-руховій діяльності; уточнені види українських хороводів в залежності від домінування синкретичного елементу, що спрямовує доцільну розробку варіантів хороводів відповідно віку дітей; розроблені методи і прийоми організації музично-рухової діяльності на основі особистісно

зорієнтованого підходу до дітей, що сприяють реалізації педагогічного потенціалу українських музично-хореографічних традицій.

Практичне значення здобутих результатів дослідження пов'язано з апробацією розробленої методики використання українських музично-хореографічних традицій як засобу музично-рухового розвитку дітей, яка може бути застосована в практиці дошкільного виховання, у змістовому наповненні предметів «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» та «Ритміка і хореографія» у педагогічних закладах освіти, в системі підвищення кваліфікації педагогів, при укладанні програм для дошкільників, навчально-методичних посібників. Репертуар українських хороводів, танців, ігор, забав, етюдів, вправ, розроблений на наукових засадах, склав основу підрозділів «Гей, діточки, візьмемось за ручки!» та «Творчість у рухах і пластиці» програми виховання і навчання дітей дошкільного віку «Дитина». Критерії виявлення музично-рухового розвитку дошкільників застосовані у розробці розділу «Прилучаємось до музичної скарбниці» означеної програми, яку підготовлено до 2-го видання.

Впровадження результатів дослідження здійснювалося автором у процесі проведення занять з музично-рухової діяльності зі старшими дошкільниками в ДНЗ № 778, 783, школі-дитсадку «Дивоцвіт», шляхом лекційно-семінарської та консультативної роботи зі студентами дошкільного факультету КМУВ імені Б.Д. Грінченка та педагогами ДНЗ м. Києва (1992/2001 рр.); музичними керівниками творчих груп Ленінградського і Ватутінського районів (1993/94, 1998/2001 рр.) та педагогами-хореографами дошкільних закладів ліцею «Обдаровання» (1996/2000 рр.) м. Києва в музичній і хореографічній діяльності (довідки №47 від 27.04.01 р., №22 від 21.02.01 р.); а також пов'язано із запровадженням програм «Дитина» в дошкільних закладах України, «Ритміка і основи танцю» в школах-інтернатах, «Ритміка і хореографія» в педагогічних училищах.

Особистий внесок автора: науково обґрунтовані теоретико-методичні основи досліджуваної проблеми; застосований комплексний підхід до дослідження музично-рухового розвитку дітей старшого дошкільного віку; визначені українські музично-хореографічні традиції як інтегрований засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників та розроблена методика ефективного використання їх у музично-руховій діяльності; перевірена педагогічна доцільність репертуару з усталеними й імпровізаційними компонентами та його доступність для дітей; запроваджені методи і прийоми організації музично-рухової діяльності по залученню дошкільників до українських музично-хореографічних традицій на основі особистісно зорієнтованого підходу; визначений вплив означених традицій на музично-руховий розвиток старших дошкільників.

Обґрунтованість та достовірність результатів дослідження забезпечено визначеністю теоретико-методологічних положень, єдністю теоретичних і емпіричних методів дослідження, адекватних його об'єкту, предмету, меті й завданням; достатньою репрезентативністю вибірки для

кількісного і якісного аналізу досліджуваних залежностей; позитивними результатами рекомендацій, впроваджуваних у педагогічну практику.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Пріоритети оновлення програми виховання та навчання дітей від трьох до семи років «Дитина» (Київ, 2000); міжвузівських науково-практичних конференціях «Українське дошкілля» (Умань, 2000), «Актуальні проблеми дошкільного виховання» (Рівне, 1997), «Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні» (Глухів, 1994); II з'їзді товариства психологів України (Київ, 1996); міських науково-практичних конференціях «Проблеми фізичного виховання та розвитку дітей дошкільного віку», «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку» (Київ, 2000, 1998); науково-практичній конференції «Грінченківські читання – 96» (Київ, 1996).

Публікації. Результати дослідження відображені у 6 публікаціях, надрукованих у фахових виданнях, затверджених ВАК України. Загальна кількість публікацій – 26, з них 5 написані у співавторстві.

Структура роботи складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків (173 ст.), списку використаних джерел (265 найменувань), 6 додатків (60 ст.). У роботі 20 таблиць (на 14 ст.). Загальний обсяг дисертації – 250 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми і вибір теми дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, методи та теоретико-методологічні основи дослідження, наукову новизну, теоретичне і практичне значення здобутих результатів, особистий внесок автора; описано шляхи впровадження та апробації результатів дослідження.

У першому розділі – «Теоретико-методичні основи музично-рухового розвитку старших дошкільників» розкрито сутність музично-рухового розвитку дітей старшого дошкільного віку, його критерії, показники та умови, від яких він залежить; охарактеризовані українські музично-хореографічні традиції, з'ясований їхній педагогічний потенціал для музично-рухового розвитку дітей.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел показав, що музично-руховий розвиток старших дошкільників опосередковується музично-руховою діяльністю, спонукається інтересом дітей до неї (Н.О.Ветлугіна, М.Л.Палавандішвілі, О.П.Радинова, К.В.Тарасова).

Значне зростання творчих можливостей дітей в означеному віці (Р.Т.Акбарова, С.В.Акішев, О.В.Горшкова, Р.Н.Плавник) стає підставою для творчого виконання рухів. Це зумовлює комплексне здійснення діяльності – сприймання музики у зв'язку з виконанням музичних рухів, репродуктивне і продуктивне виконавство (Н.О.Ветлугіна, А.М.Зіміна, О.П.Радинова та інші).

У ході теоретичного дослідження з'ясовано, що в процесі здійснення будь-якого виду музичної діяльності у дошкільників розвивається загальна музикальність (С.І.Науменко,

Б.М.Теплов та інші). В музично-руховій діяльності розвивається весь комплекс музикальності та її особливості більш сприятливі для розвитку у дітей таких її показників як емоційний відгук на музику, чуття музичного ритму, відчуття й розрізнення характеру і жанру музичного твору (як прояви музичного мислення), творча уява (К.В.Тарасова).

Разом з тим у дітей розвиваються спеціальні здібності музично-рухового виконавства – репродуктивного і творчого (Н.О.Ветлугіна та інші).

У виконавстві дітей вчені простежують взаємозалежність показників: виразності виконання музичних рухів (Н.О.Ветлугіна, О.В.Горшкова), основними параметрами якої є уміння надавати рухові музичного характеру і сформованість музично-рухової навички; та координації музичного руху (Т.К.Баришнікова, С.М.Михайлова), що проявляється в узгодженості рухів різних ланок тулуба та в орієнтуванні у просторі відповідно до музики.

Творчість дітей проявляється переважно в імпровізації образу і рухів в народних іграх, хороводах, танцях, в сюжетних етюдах тощо (С.В.Акішев, О.В.Горшкова, А.М.Зіміна). Її характеризують показники різноманітності імпровізаційних рухів та виразності музично-рухової імпровізації.

У результаті аналізу наукових джерел конкретизовано поняття музично-рухового розвитку старших дошкільників як процесу і результату формування у них музикальності, музично-рухового виконавства і творчості, які в сукупності розглянутих показників визначено критеріями зазначеного розвитку дітей.

Аналіз науково-методичної літератури дав змогу визначити наступні педагогічні умови, від яких залежить музично-руховий розвиток старших дошкільників, а саме: використання основних видів музично-рухової діяльності – гра, хоровод, танець, вправа, етюд (А.М.Зіміна, М.Л.Палавандішвілі та інші); залучення дітей до музично-рухового репертуару репродуктивної та продуктивної спрямованості, насамперед, народних творів (С.В.Акішев, О.В.Горшкова, Т.І.Науменко, Р.Н.Плавник та інші); формування у дітей навичок виконання музичних рухів і репертуару через ознайомлення з ними, розучування, закріплення (Н.О.Ветлугіна) та якісне удосконалення (Е.С.Вільчковський); застосування методів і прийомів комплексного здійснення музично-рухової діяльності тощо.

Ми поділяємо погляди сучасних вчених (І.Д.Бех, О.Л.Кононко, З.П.Плохій, О.В.Проскура, О.Я.Савченко) на необхідність організації усіх видів діяльності, музично-рухової зокрема, на основі особистісно зорієнтованого підходу як важливу умову виховання і розвитку особистості дитини у цілому.

Ученими доведена визначальна роль національної культури, успадкування минулого досвіду мистецтва для розвитку дитини, виховний потенціал народних традицій (Л.В.Артемова, А.М.Богущ, З.Н.Борисова, Л.С.Виготський, В.В.Зеньковський, П.П.Кононенко, В.Г.Кузь, Н.В.Лисенко, З.П.Плохій, Т.І.Поніманська, О.В.Проскура, О.П.Рудницька, О.В.Сухомлинська,

К.Д.Ушинський та інші). В старшому дошкільному віці у дітей формуються уявлення про минуле, здатність усвідомлювати віддалений у часі зміст, виникає інтерес до життя свого народу, нації, країни, що створює передумови для засвоєння традицій.

Ряд педагогів підкреслюють виховний вплив українських національних ігор, хороводів, танців, рухів на дошкільників, радять спрощувати їх відповідно віку дітей (В.М.Верховинець, Л.М.Коган, С.Ф.Русова), розкривають вплив народних мистецьких традицій на музичне виховання дошкільників загалом, відновлюють фольклор (С.І.Науменко, Т.І.Науменко та інші), рекомендують залучати старших дошкільників до різновидів українського танцю (С.В.Акішев).

Іншого погляду дотримуються О.Є.Каява, Л.М.Кондрашова, С.Д.Руднева, Л.В.Шабашов. Вони твердять про складність і малодоступність українських танців і рухів для дошкільників. Н.О.Ветлугіна, відзначаючи педагогічну цінність народної творчості, підкреслює, що використовується вона у тих її різновидах, які окремі педагоги вважають за доцільне її застосовувати.

Ці протиріччя свідчать про недостатність теоретико-методичного висвітлення ряду питань, зокрема, використання українських музично-хореографічних традицій з погляду вікових можливостей і потреб музично-рухового розвитку дітей.

Керуючись положенням Л.С.Виготського про те, що у пошуку механізму впливу культури на розвиток дитини необхідно взяти за основу мистецтво, нами було охарактеризовано українські музично-хореографічні традиції.

Теоретичне дослідження праць з філософії, фольклористики, мистецтвознавства, естетики (Ю.В.Бромлей, В.В.Ванслов, К.Ю.Василенко, М.М.Гордійчук, А.І.Гуменюк, В.Є.Гусєв, М.С.Каган, Е.С.Маркарян, В.Т.Скуратівський, А.Н.Сохор, К.В.Чистов, Г.Штробах та інші) дало змогу розглядати українські музично-хореографічні традиції як культурно-мистецьке явище, що являє собою усталений досвід українського хореографічного мистецтва. Він акумульований у систему жанрів і видів: хороводи (хороводна пісня, гра-хоровод, хороводний танець, ігровий хоровод); побутові танці (метелиця, гопак, козачок, полька, кадрили, гуцулка, коломийка, верховина); сюжетні танці на різні теми (природи, життя козаків, весняно-літньої «вулиці», праці та інші).

У результаті аналізу занотованого дослідниками інваріантного змісту хороводів і танців, репертуару, форми мистецьких творів (сюжет, музика, рухи, малюнки, фігури), видів рухів (виражальні, дійові, асоціативні, традиційні), яким властиві усталеність, варіативність, імпровізаційність розкрито педагогічний потенціал українських музично-хореографічних традицій.

Це художньо узагальнений зміст про основні сфери людської життєдіяльності, доцільний для пізнання дітьми та їхнього виховання; сюжетні, ігрові, комунікативні, творчі компоненти, що відповідають інтересам дітей і провідній діяльності; усталені музичні, хореографічні,

імпровізаційні складові творів, які задовольняють потреби розвитку музикальності, формування музично-рухового виконавства і творчості дітей.

У ході аналізу традицій з позиції фольклорно-історичного підходу до вивчення художнього явища (А.І.Іваницький) з'ясовано важливу інформацію про види хороводів і танців. Це знання про виникнення і традицію побутування твору, усталене співвідношення життєвої дійсності, здавна звичних образів, сюжету, музики, рухів, малюнків, фігур, семантики їхніх назв, особливостей спілкування виконавців та інше, що складає традиційне поняття про музично-хореографічний твір як мистецьку цілісність (К.Ю.Василенко, О.Воропай, А.І.Гуменюк, М.Я.Жорницька, Е.О.Корольова, І.Ф.Ляшенко, Г.А.Настюков, В.Т.Скуратівський та інші). Вчені визнають дієвість впливу цілісного аналізу мистецького твору на осмисленість сприймання його суб'єктом, зокрема, цінність словесної інтерпретації цілісності змісту і форми твору (Г.М.Падалка).

На цих підставах вважаємо, що засвоєння дітьми твору в змістовно-сюжетній музично-хореографічній цілісності є важливою умовою залучення їх до хореографічних традицій. Ознайомлення дітей із збереженими знаннями пропонуємо у вигляді розповіді, визначеної нами на основі наукових положень вчених (М.Ф.Котляр, Д.С.Лихачов, В.А.Юзвенко та інші) як художній переказ.

У ході узагальнення положень з наукових праць (М.М.Гордійчук, А.І.Іваницький, Е.С.Маркарян, К.В.Чистов та інші) встановлено, що накопичення, передача та актуалізація традицій, зокрема українських музично-хореографічних, провадиться шляхом функціонування в культурі репертуару мистецьких творів у первинному та адаптованому вигляді (канони, зразки, варіанти) з певною метою, у визначених групах та умовах суспільного життя.

За умови адаптації канонів, зразків і розробки варіантів різновидів українських хороводів і танців (з усталеними та імпровізаційними компонентами) відповідно вікових особливостей та потреб музично-рухового розвитку дошкільників створюються можливості забезпечувати музично-рухову діяльність дітей необхідним репертуаром репродуктивно-продуктивної спрямованості.

Спираючись на результати теоретичного аналізу, зроблено висновок про те, що українські музично-хореографічні традиції є інтегрованим педагогічним засобом музично-рухового розвитку старших дошкільників.

У другому розділі – «Експериментальне дослідження музично-рухового розвитку дітей старшого дошкільного віку» описано методiku і результати констатуючого експерименту.

Завдання констатуючого експерименту полягали у вивченні стану музично-рухового розвитку дітей в сучасній практиці суспільного дошкільного виховання та його особливостей у старших дошкільників. Анкетування музичних керівників і вихователів, спостереження за їхньою роботою спрямовувалися на з'ясування підходів педагогів до організації процесу музично-рухової

діяльності та створення сприятливих умов для музично-рухового розвитку старших дошкільників, зокрема, використання в цьому процесі українських музично-хореографічних традицій.

Застосування методів бесіди з дитиною та виконання нею експериментальних завдань надало можливість виявити інтереси дітей до музично-рухової діяльності та визначити рівень музично-рухового розвитку старших дошкільників за критеріями музикальності, музично-рухового виконавства і творчості.

Результати дослідної роботи показали, що в організації музично-рухової діяльності лише чверть опитаних запроваджують особистісно зорієнтований підхід до дітей, стільки ж намагаються змінити стиль спілкування на демократичний, решта педагогів дотримуються застарілих орієнтацій у роботі з дітьми.

Аналіз одержаних результатів свідчить, що педагоги виявляють розуміння значущості українських музично-хореографічних традицій для виховання і розвитку дітей, однак вказують на недостатність досвіду залучення їх до традицій. Частина опитаних (48,2%) засвоюють з дітьми різні види хороводів і танців, більшість (51,8%) формують загальне поняття «український танець».

Педагоги (72,9%) зосереджують увагу дітей на музиці й рухах, майже відсутні орієнтири на зміст, сюжет, інформацію про виникнення, традицію побутування українського танцю. На недостатній рівень сформованості навичок виконання українських рухів у дітей вказують 81,6% педагогів. Перевага надається репродуктивному способу виконавства. Дітям пропонують імпровізації постійно і часто лише 8% і 25,6% педагогів, рідко або зовсім не пропонують їх 51,2% і 15,2% опитаних. На здатність дітей виявляти творчість в українському репертуарі вказують 28,8% педагогів, 71,2% дотримуються протилежної думки.

Практичні працівники свідчать, що на ефективності процесу музично-рухового розвитку дітей негативно позначаються недостатність адаптованого українського репертуару у друкованих джерелах, зокрема для розвитку творчості дітей в українських хороводах і танцях, невизначеність умов використання зазначених традицій в музично-руховій діяльності тощо.

У результаті аналізу бесід з'ясовано, що у старших дошкільників переважає емоційно-позитивне ставлення до музично-рухової діяльності та, зокрема, яскраво виражений інтерес до танців. Третина дітей прагнуть до музично-рухового виконавства шляхом наслідування, а більшість (66%) ще й готовність до творчих дій, вигадкування рухів та водночас показують незадоволеність творчих потреб. Діти не виявляють емоційного ставлення до українських танців, не пригадують змісту, назв, сюжетів, рухів, яскравих вражень, чим і пояснюється невизначеність інтересу до них. Вважаємо, що означені особливості інтересів дітей спрямовують і в той же час стримують музично-руховий розвиток дітей.

Порівняльний аналіз результатів дітей за трьома критеріями музично-рухового розвитку показав значну відмінність між показниками музикальності, виконавства і, ще більшою мірою, творчості (по середньому рівню у 3 рази нижча за виконавство та у 3,5 рази нижча за

музикальність). Виявлена негармонійність музично-рухового розвитку старших дошкільників спричиняє недостатній його рівень загалом: низький – у 15,5% дітей, нижче середнього – у 39,7% дітей, середній – у 44,8% дітей.

Результати констатуючого експерименту дозволили зробити висновок про необхідність гармонізації та підвищення рівня музично-рухового розвитку старших дошкільників, яке можна здійснити через створення належних умов для використання педагогічного потенціалу українських музично-хореографічних традицій в музично-руховій діяльності дітей.

У третьому розділі – «Використання українських музично-хореографічних традицій як засобу музично-рухового розвитку старших дошкільників» обґрунтовано і розроблено методику використання українських музично-хореографічних традицій в музично-руховій діяльності дошкільників, практично перевірено доцільність підготовленого репертуару та організаційно-методичних умов залучення дітей до нього, виявлено вплив українських музично-хореографічних традицій на музично-руховий розвиток старших дошкільників.

На основі узагальнення теоретичних положень і результатів констатуючого експерименту обґрунтовано методику ефективного використання українських музично-хореографічних традицій як засобу впливу на музично-руховий розвиток старших дошкільників. Її представлено у вигляді комплексу наступних педагогічних умов:

- використання в музично-руховій діяльності дітей репертуару українських хороводів і танців, а також інших видів цієї діяльності – забав, ігор, етюдів, вправ з усталеними та імпровізаційними компонентами;
- залучення дітей до українських музично-хореографічних традицій через створення спеціальних умов, призначених для засвоєння репертуарних творів;
- застосування методів і прийомів здійснення музично-рухової діяльності та її організації на основі особистісно зорієнтованого підходу до дітей.

Впровадження педагогічних умов в практику дошкільного виховання відбувалося за допомогою розробленого методичного забезпечення формуючого експерименту.

На наукових засадах визначені принципи адаптації українських хореографічних канонів, зразків і розробки варіантів репертуарних творів для дітей: 1) дотримання першооснови твору в усталених складових – назві, змісті, сюжеті, музично-пісенній основі, хореографії (рухах, малюнках, фігурах), імпровізації, що допомогло збереженню його мистецької цінності; 2) варіювання твору – спрощення, ускладнення, введення додаткових інформативних, ігрових, комунікативних, сюжетних, танцювальних, творчих компонентів, що підсилило його вплив на виховання і музично-руховий розвиток дітей.

На цих засадах нами розроблено хороводи і танці (за винятком верховини, коломийки, кадрилі як не відповідних віку дітей), які в сукупності жанрового, видового, змістового, формотворчого розмаїття сприяли залученню дошкільників до українських музично-хореографічних традицій, формуванню уявлень і знань про них, набуття мистецького досвіду виконавства.

Музичну основу розробленого репертуару склала українська народна танцювальна пісенна та інструментальна музика, частково обробки і твори вітчизняних композиторів. Така музика відповідала особливостям музичного сприймання старших дошкільників і можливостям відтворення її дітьми, позитивно впливала на розвиток музикальності дітей.

Визначено усі види українських танцювальних рухів важливими для засвоєння дошкільниками: виражальні, тому що слугують виявленню емоцій в танці; дійові, оскільки передають конкретну дію; асоціативні – через те, що встановлюють зв'язки між життєвим образом і художнім його втіленням; традиційні – за їхній усталений вигляд, визначеність у назвах (напр., вихилясник, повзунець), можливість типово для українців виражати внутрішній стан танцівника. Підібрано такі традиційні рухи, семантика назв яких співвідносилась з навколишнім світом, а техніка виконання була доступною для дітей.

Ми виходили з наукових позицій вчених (Л.М.Масол, Г.М.Падалка, В.А.Роменець, О.П.Рудницька) про те, що виховний аспект мистецтва виявляється у художньому спілкуванні як вербальній та мистецько-інтерпретаційній взаємодії педагога і вихованців за допомогою відповідних засобів. Вищеозначена сутність українських рухів спрямувала використання їх як засобів художнього спілкування педагога і дітей та дошкільників між собою, що здійснювалося в процесі виконання розроблених з цією метою рухливих забав, ігор, етюдів, вправ.

Визначено доцільним створення спеціальних умов для засвоєння дітьми українського репертуару, насамперед, організації педагогом процесу сприймання його дітьми з позиції змістовно-сюжетної музично-хореографічної цілісності кожного твору. Це позитивно впливало на збагачення уявлень дітей про українські хороводи і танці, на формування емоційного ставлення та інтересу до них, сприяло реалізації виховного потенціалу традицій загалом.

Ознайомлення дошкільників з інваріантним змістом твору і конкретним сюжетом у доступній формі художнього переказу ставало сприятливою умовою для привернення дітей до спілкування, поєднання у їхній свідомості культурного минулого із сучасним життям і власним досвідом, формувало у них початкове уявлення про зміст, образи, сюжет твору та наступні практичні дії.

Використовувалися прийоми: емоційно-образна розповідь переказу; виявлення семантики назви твору, музики, руху, малюнку, фігури; услухання в музику з наступним з'ясуванням сталих ознак жанру; побудова вербального ланцюжка сюжету; асоціація танцю з провідною його ознакою (*Плескач* – легко плескати) та інші.

Навчання дошкільників виконанню репертуарних творів в єдності усталених і творчих компонентів стало вирішальною умовою для засвоєння їх дітьми, формування у них навичок репродуктивного та продуктивного виконавства. Ураховуючи низький рівень розвитку музично-рухової творчості дітей, перевага надавалася методам усталеного, інтерпретаційного і варіативного виконання руху, твору та використання танцювальної імпровізації (усіх дітей, хлопчиків, дівчаток, однієї дитини) як складової хороводу, танцю, гри, забави.

Застосовувалися прийоми привернення уваги дітей до виразності виконання руху, змінюваності його елементів, комбінування знайомих рухів, самостійного вигадання нового руху відповідно музики. Активізували дітей до творчості прийоми, адресовані дівчаткам або хлопчикам (асоціації з явищами природи, мужніми чоловічими образами, історичними персонажами); навчання дітей мімічно-руховому вираженню привітання, запрошення, примирення тощо; використання властивих танцю вигуків, назв фігур як опорних сюжетних ознак твору, які допомагали встановленню взаємодії дітей.

У ході залучення дітей до українських музично-хореографічних традицій на таких засадах здійснювався комплексний вплив на розвиток дошкільників.

Особистісно зорієнтований підхід реалізовувався через впровадження гуманних взаємин між дорослими і дітьми в процесі спільної музично-рухової діяльності; переорієнтацію педагогів з авторитарно-дисциплінарної на суб'єкт-суб'єктну взаємодію з дошкільниками; організацію спілкування, співтворчості з вихованцями, дітей між собою; активізацію їхніх позитивних емоцій, ініціативи, інтересів, життєвого досвіду; урахування вікових та індивідуальних виконавських можливостей старших дошкільників, у тому числі відмінностей хлопчиків і дівчаток за статтю, їхніх потреб в самостійності й творчості; виявлення, збереження та розвиток індивідуальних творчих проявів кожної дитини.

Порівняльний аналіз результатів контрольного експерименту дозволив констатувати у більшій частині дітей експериментальної групи (3/4) гармонізацію музично-рухового розвитку за трьома критеріями (по середньому, вище середнього і високому рівнях). У контрольній групі значні відмінності в розвитку музичальності, виконавства і творчості дітей збереглися.

На цих підставах визначено гармонізуючий вплив українських музично-хореографічних традицій на музично-руховий розвиток старших дошкільників.

Про одержані результати свідчать дані, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика рівнів музично-рухового розвитку дітей експериментальної та контрольної груп за результатами констатуючого і контрольного експериментів (у %):

Рівні	Критерії музично-рухового розвитку												Музично-руховий розвиток			
	Музичальність				Музично-рухове виконавство				Музично-рухова творчість							
	Експ. гр.		Конт. гр.		Експ. гр.		Конт. гр.		Експ. гр.		Конт. гр.		Експ. гр.		Конт. гр.	
	Конс	Конг	Конс	Конг	Конс	Конг	Конс	Конг	Конс	Конг	Конс	Конг	Конс	Конг	Конс	Конг
Н	15,4	0,0	5,3	0,0	5,1	0,0	10,5	0,0	56,4	5,4	36,8	23,5	15,4	0,0	15,8	0,0
НС	35,9	10,8	52,6	11,8	66,7	2,7	42,1	17,6	25,6	21,6	52,6	35,3	43,6	8,1	31,6	11,8
С	38,5	13,5	31,5	35,3	28,2	13,5	42,1	35,3	12,8	16,2	5,3	35,3	41,0	16,2	52,6	52,9
ВС	10,2	29,7	5,3	35,3	0,0	35,1	5,3	41,2	5,2	18,9	5,3	5,9	0,0	37,9	0,0	23,5
В	0,0	46,0	5,3	17,6	0,0	48,7	0,0	5,9	0,0	37,9	0,0	0,0	0,0	37,8	0,0	11,8

Скорочене позначення рівнів: Н – низький, НС – нижче середнього, С – середній, ВС – вище середнього, В – високий.

Узагальнення результатів експериментальної роботи свідчать про гармонізацію розвитку музичності, виконавства, творчості дітей і значну динаміку у підвищенні рівня музично-рухового розвитку старших дошкільників загалом.

Отримані дані підтвердили гіпотезу дослідження й дають підстави для таких **висновків**:

1. У дисертації пропонується теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в ефективному використанні українських музично-хореографічних традицій як засобу впливу на музично-руховий розвиток старших дошкільників. Розв'язанню проблеми сприяли розробка та апробація теоретико-методичного забезпечення процесу музично-рухового розвитку дітей старшого дошкільного віку на основі зазначених традицій.

2. Конкретизовано поняття «музично-руховий розвиток старших дошкільників» як процес і результат формування у дітей музичності, музично-рухового виконавства, творчості, які у сукупності визначених показників виступають його критеріями. Цей процес спонукається інтересом дітей до музично-рухової діяльності. Він обумовлюється комплексним її здійсненням, впливом педагогічних засобів у вигляді музично-рухового репертуару, методичним забезпеченням діяльності та її організацією на основі сучасних виховних підходів.

3. Охарактеризовано українські музично-хореографічні традиції як культурно-мистецьке явище, усталений досвід українського хореографічного мистецтва, акумульований у систему жанрів і видів, зміст, форму, репертуар хороводів і танців. Поєднання в мистецьких творах стабільних і змінюваних компонентів, функціонування в культурі хореографічних канонів, зразків, варіантів з певною метою, у визначених групах та умовах суспільного життя забезпечує збереження та оновлення традицій, їхню актуалізацію в сучасній культурі та освіті.

4. Доведено, що в українських музично-хореографічних традиціях зосереджений цінний педагогічний потенціал, доцільний для пізнання й виховання дітей, відповідний їхнім інтересам і провідній діяльності та спрямований на задоволення потреб музично-рухового розвитку старших дошкільників.

5. Визначено, що українські музично-хореографічні традиції є інтегрованим педагогічним засобом музично-рухового розвитку старших дошкільників через поєднання в них можливостей для розвитку музичності, музично-рухового виконавства і творчості дітей; для комплексного здійснення музично-рухової діяльності, забезпечення належної її цілісності; для розробки репертуару репродуктивно-продуктивної спрямованості.

6. З'ясовано, що стан музично-рухового розвитку старших дошкільників в сучасній практиці суспільного дошкільного виховання не можна означити як відповідний вимогам сьогодення. Виявлено особливості музично-рухового розвитку старших дошкільників, які полягають у негармонійному розвитку музичності, музично-рухового виконавства і, особливо, творчості, що спричиняє недостатній рівень зазначеного розвитку дітей загалом.

7. Доведена доцільність розробки методики ефективного використання українських музично-хореографічних традицій як комплексу педагогічних умов: використання українського репертуару усіх видів діяльності з усталеними та імпровізаційними компонентами, створення спеціальних умов для засвоєння репертуарних творів з дітьми, застосування методів і прийомів здійснення музично-рухової діяльності та її організації на основі особистісно зорієнтованого підходу до дітей.

Апробація запропонованої методики призвела до значного підвищення рівня музично-рухового розвитку дошкільників: не зафіксовано низький рівень розвитку, виявлено рівень нижче середнього у 8,1%, середній – у 16,2%, вище середнього – у 37,9%, високий – у 37,8% дітей.

8. Встановлена доцільність підготовки репертуару українських хороводів, танців, забав, ігор, етюдів, вправ для дітей на основі науково визначених принципів адаптації хореографічних канонів, зразків та розробки варіантів – дотримання першооснови твору в усталених складових та варіювання у компонентах, важливих для виховання і розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Підтверджено, що застосування репертуару, розробленого на наукових принципах здійснює комплексний вплив на музично-руховий розвиток дітей.

9. Доведена ефективність залучення дітей до українських музично-хореографічних традицій через створення спеціальних умов для засвоєння репертуарних творів: сприймання кожного з позиції його змістовно-сюжетної музично-хореографічної цілісності; ознайомлення з інваріантним змістом твору і сюжетом за допомогою художнього переказу; навчання його виконання в єдності усталених і творчих компонентів та за допомогою групи методів і прийомів.

За таких умов у більшості дітей експериментальної групи (3/4) зафіксована гармонізація музично-рухового розвитку за трьома критеріями, що підтвердило гіпотезу про гармонізуючий вплив традицій на розвиток дошкільників.

10. Встановлено, що особистісно зорієнтований підхід до дітей гуманно спрямовує процес музично-рухової діяльності у цілому та залучення дошкільників до українських музично-хореографічних традицій зокрема, сприяє реалізації педагогічного потенціалу традицій та допомагає здійснити різнобічний виховний вплив на особистість дитини.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми використання українських музично-хореографічних традицій як засобу музично-рухового розвитку дітей. Перспективи подальшого дослідження убачаємо в розробці методики навчання дошкільників спілкуванню в процесі музично-рухової діяльності; в поширенні результатів дослідження на процес розвитку дітей в хореографічній діяльності у дошкільних закладах; у забезпеченні наступності змісту і методичного забезпечення хореографічної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку на основі зазначених традицій.

Основні положення та результати дослідження відображені у таких публікаціях:

1. Шевчук А.С. Музыка, рухи, творчість: Гуманізація педагогічного процесу в музично-руховій діяльності //Дошкільне виховання. – 1993. – № 9. – С. 26-27.
2. Шевчук А.С. Весну стрічаймо, діти! //Дошкільне виховання. – 1996. – № 2. – С. 29-31. – № 3. – С. 28-31. – № 4. – С. 31.
3. Шевчук А.С. Організація мистецьких видів діяльності дітей //Дошкільне виховання. – 1998. – № 1. – С. 7-9.
4. Шевчук А.С. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей //Дошкільне виховання. – 2000. – № 2. – С. 6-7.
5. Шевчук А.С. Сучасні підходи до організації свят і розваг //Дошкільне виховання. – 2000. – № 3. – С. 5-7.
6. Шевчук А.С. Діти різні – методики варіативні //Дошкільне виховання. – 2000.– № 10.–С. 12-14.
7. Шевчук А.С. У танцювальному колі: Дитячі танці, ігри, забави та прийоми оволодіння ними //Палітра педагога. – 2000. – № 2. – С. 18-24.
8. Шевчук А.С. Розвиток дітей дошкільного віку в музично-руховій діяльності: Забави, ігри, хороводи, танці: Методичний посібник для музичних керівників, вихователів, педагогів з хореографії дошкільних закладів – К.: Навчальні посібники, 1997. – 115 с.
9. Програми педагогічних училищ «Ритміка і хореографія» для спеціальності 03.08 «Дошкільне виховання» та додаткової кваліфікації «Організатор музичної діяльності в дошкільному закладі» /Укладач А.С.Шевчук. – К.: РНМК ЗСПО, 1991. – 20 с.
10. Шевчук А.С. Залучення дошкільнят до українського музичного фольклору //Актуальні проблеми дошкільного виховання: Міжвузівський збірник наукових праць /За ред. академіка АПН України А.М.Богущ і доцента Т.І.Поніманської. – Рівне, РДП. – 1997. – С. 136-138.
11. Шевчук А.С. Особливості музично-рухового розвитку старших дошкільників у практиці музичного виховання //Українське дошкільня: Наукові записки Уманського державного педагогічного університету: Збірник наукових праць /Голов. ред. В.Г.Кузь. – К.: Науковий світ. – 2000. – С. 88-89.
12. Шевчук А.С. Музичний фольклор як засіб розвитку художньо-творчих здібностей вихователів //Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченій 120-літтю Глухівського педагогічного інституту. – Ч. 2. – Глухів, ГДП. – 1994. – С. 28.
13. Шевчук А.С. Музично-руховий розвиток старших дошкільників засобами українських музично-хореографічних традицій //Грінченківські читання – 96: Освіта. Гуманізація. Вчитель: Матеріали звітної науково-метод. конференції – К.: КМПУВ ім. Б.Д.Грінченка. – 1997. – С. 87.

14. Шевчук А.С. Музичний розвиток дитини в родині та дошкільному закладі //Українська родина: Науково-методичний посібник /Уклад. і наук.-ред. Т.І.Люріна, В.Г.Слюсаренко, М.Г.Тараненко. – К.: КМПУВ ім. Б.Д.Грінченка. – 1998. – С. 841-849.
15. Шевчук А.С. Спільність дій сім'ї і педагогів як умова музичного розвитку дитини //Сім'я і дитячий садок: умови, шляхи та засоби гуманізації взаємин: Метод. матеріали на допомогу працівникам дошкільних закладів /Упор. О.Л.Кононко. – К.: Освітянин. – 1994. – С. 46-54.
16. Шевчук А.С. Типологія як умова індивідуалізації виховання дитини в музично-руховій діяльності //Індивідуальний підхід: його суть і шляхи реалізації у вихованні дошкільників: Метод. рекомендації на допомогу працівникам дошкільних закладів /Упор. О.Л.Кононко. – К.: Освітянин. – 1996. – С. 100-114.
17. Шевчук А.С. Реалізація мистецьких інтересів дошкільняти //Педагогічні новації в роботі дошкільних закладів /Упор. В.Кузьменко. – К.: Навчальні посібники. – 1999. – С. 11-16.
18. Шевчук А.С. До забави! //Дошкільне виховання. – 1993. – № 9. – С. 27-29. – № 10. – С. 28-29.
19. Шевчук А.С. Гей, діточки-квіточки, візьмемося за ручки! Умови успішності музично-педагогічної роботи з дітьми за програмою «Дитина» //Дитячий садок.–2000.–№21-22 (69-70).–С.2-3.
20. Шевчук А.С. Організація процесу музичного розвитку дітей в умовах різновікової групи //Дитячий садок . – 2000. – № 35 (83). – С. 2-3.
21. Шевчук А.С. Український хоровод – на радість дітям! //Дитячий садок.–2001.–№20(116).–С.6-9.
22. Левченко Л.Л., Шевчук А.С. Прилучаємось до музичної скарбниці //Дитина: Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку /Наук. кер. О.В. Проскура. – К.: Освіта. – 1993. – С. 57-64; 117-124; 181-189; 250-259. – (20 %).
23. Новації – ознака сучасна /Кузьменко В., Глухова Н., Пікож В., Шевчук А., Белкіна Е. //Дошкільне виховання. – 1997. – № 11. – С. 4-5. – (20 %).
24. Ритміка і основи танцю: Програми загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів для дітей з психоневрологічними захворюваннями 1–9 класи: Навчальне видання /Белкіна Е.В., Болтівець С.І., Долгих В.О., Клименко В.В., Тараканова А.П., Уралова Л.Т., Шевчук А.С. – К.: РУМК, 1993. – 32 с. – (70 %).
25. Левченко Л.Л., Шевчук А.С. Музичне джерельце: Програми з музичного виховання дітей дошкільного віку //Дошкільне виховання. – 1992. – № 5. – С. 12. – № 9. – С. 24-25. – 1993. – № 5. – С. 18-19. – № 6. – С. 12-13, 27. – № 7. – С. 13. – № 8. – С. 12-13. – (20 %).
26. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні /Концепт. засади проекту розробили: О.Л.Кононко, Л.Ю.Корміліцина. У роботі брали участь: Артемова Л.В., Баглаєва Н.І., Белкіна Е.В., Богущ А.М., Буркіна Н.С., Вільчковський Е.С., Глухова Н.Є., Гончаренко А.М., Кононко О.Л., Копейкіна О.А., Корміліцина Л.Ю., Лаврентьева Г.П., Лисенко Н.В., Муратова В.М., Науменко Т.І., Плохій З.П., Поніманська Т.І., Раратюк Г.І., Шевчук А.С. – К.: Редакція журналу «Дошкільне виховання». – 1999. – 70 с. – (2,5 %).

АНОТАЦІЯ

Шевчук А.С. Вплив українських музично-хореографічних традицій на музично-руховий розвиток старших дошкільників. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Інститут проблем виховання АПН України, Київ, 2002.

У дисертації досліджена проблема використання українських музично-хореографічних традицій як засобу музично-рухового розвитку дошкільників. Конкретизовано поняття музично-рухового розвитку старших дошкільників як процесу і результату формування у дітей музикальності, музично-рухового виконавства і творчості. Цей процес зумовлюється впливом репертуару, комплексним здійсненням музично-рухової діяльності, її організаційно-методичним забезпеченням на основі особистісно зорієнтованого підходу до дітей. Українські музично-хореографічні традиції визначено інтегрованим засобом музично-рухового розвитку дітей. Обґрунтовано методику їхнього використання у музично-рухової діяльності. Доведено гармонізуючий їхній вплив на музично-руховий розвиток старших дошкільників.

Ключові слова: музично-руховий розвиток старших дошкільників, українські музично-хореографічні традиції, особистісно зорієнтований підхід, гармонізуючий вплив.

АННОТАЦИЯ

Шевчук А.С. Влияние украинских музыкально-хореографических традиций на музыкально-двигательное развитие старших дошкольников. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Институт проблем воспитания АПН Украины, Киев, 2002.

В диссертации исследована проблема использования украинских музыкально-хореографических традиций как средства музыкально-двигательного развития дошкольников. Конкретизировано понятие музыкально-двигательного развития старших дошкольников как процесса и результата формирования у детей музыкальности, музыкально-двигательного исполнительства и творчества. Этот процесс обуславливается влиянием репертуара, комплексным осуществлением музыкально-двигательной деятельности, ее организационно-методическим обеспечением на основе личностно ориентированного подхода к детям.

Определено, что в украинских музыкально-хореографических традициях сосредоточен ценный педагогический потенциал для дошкольников:

– художественно обобщенное содержание об основных сферах человеческой жизнедеятельности, целесообразное для воспитания детей;

– сюжетные, игровые, коммуникативные, творческие компоненты, соответствующие их интересам и ведущей деятельности;

– музыкальные, хореографические, импровизационные составляющие произведений, которые отвечают потребностям развития музыкальности, музыкально-двигательного исполнительства и творчества детей данного возраста.

Инвариантные и варианты содержательно-сюжетные, устойчивые и импровизационные музыкально-хореографические компоненты украинских музыкально-хореографических традиций предоставляют благоприятные возможности для восприятия произведений, репродуктивного и творческого их исполнения, то есть для комплексного осуществления музыкально-двигательной деятельности.

Совокупность хороводов и танцев (канонов, образцов и вариантов) с традиционной импровизацией создают возможности для обеспечения деятельности музыкально-двигательным репертуаром репродуктивной и творческой направленности.

Доказано, что украинские музыкально-хореографические традиции представляют собой интегрированное педагогическое средство музыкально-двигательного развития дошкольников в силу единства возможностей для развития у детей музыкальности, исполнительства и творчества; для комплексного осуществления музыкально-двигательной деятельности; для разработки репертуара всех видов с танцевальной импровизацией.

Обоснована методика использования украинских музыкально-хореографических традиций как средства музыкально-двигательного развития старших дошкольников. В процессе ее апробации доказана целесообразность создания комплекса условий: подготовки музыкально-двигательного репертуара всех видов с импровизацией; приобщения детей к репертуарным произведениям путем специальной организации их восприятия, репродуктивного и продуктивного исполнения; применения методов и приёмов музыкально-двигательной деятельности на основе лично ориентированного подхода к детям.

Апробация предложенной методики привела к значительному повышению уровня музыкально-двигательного развития детей. Доказано гармонизирующее влияние украинских музыкально-хореографических традиций на музыкально-двигательное развитие старших дошкольников.

Установлена целесообразность подготовки репертуара украинских хороводов, танцев, забав, игр, этюдов, упражнений для детей на основе научного определения принципов адаптации и разработки хореографических канонов, образцов, вариантов, а именно:

– сохранение первоосновы произведения в устойчивых составляющих – названии, содержании, сюжете, музыкально-песенной основе, хореографии (движения, рисунки, фигуры), импровизации;

– варьирование в компонентах – информативных, игровых, сюжетных, коммуникативных, танцевальных, творческих, целесообразных для воспитания и развития детей.

Репертуар, разработанный на таких основах, оказывает комплексное влияние на музыкально-двигательное развитие детей.

Доказано гармонизирующее влияние рассматриваемых традиций на музыкально-двигательное развитие детей по критериям музыкальности, исполнительства, творчества, которое достигается путем:

- усвоения репертуарного произведения с позиции его содержательно-сюжетной музыкально-хореографической целостности;
- ознакомления с инвариантным содержанием и сюжетом произведения в виде художественного предания;
- обучения детей исполнению украинских хороводов, танцев, игр, забав, этюдов, упражнений с традиционными установившимися и творческими компонентами (интерпретационными, импровизационными).

У большей части детей экспериментальной группы (3/4) зафиксирована гармонизация музыкально-двигательного развития по трем критериям.

Установлено, что реализация личностно ориентированного подхода гуманно направляет процесс музыкально-двигательной деятельности детей и приобщения их к украинским музыкально-хореографическим традициям, осуществляя разностороннее воспитательное влияние на личность ребенка.

Ключевые слова: музыкально-двигательное развитие старших дошкольников, украинские музыкально-хореографические традиции, личностно ориентированный подход, гармонизирующее влияние.

SUMMARY

Shevchuck A.S. The influence of Ukrainian musical and choreographic traditions on musical and motor development of upper pre-school children. – Manuscript.

Thesis for receiving a science degree of a Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.08 – Pre-School Pedagogy. – Institute of Problems of Education of APS of Ukraine, Kyiv, 2002.

The thesis deals with the problem of using Ukrainian musical and choreographic traditions as means of musical and motor development of upper pre-school children. The notion of musical and motor development of children is defined as the process and result of forming musical competence, musical and motor performance and creativity. This process is made conditional by repertoire, complex realization of musical and motor activity and methodological support based on learner-centered approach.

Ukrainian musical and choreographic traditions are determined as integrated means of musical and motor development of children. Their harmonizing influence on the musical and motor development of children is demonstrated.

Key words: musical and motor development of upper pre-school children, Ukrainian musical and choreographic traditions, learner-centered approach, harmonizing influence.

Підписано до друку 11.09.2002 р. Формат 84□108 1/32

Умов. друк. арк.. 1,3

Наклад 100. зам. 32

Видавництво Київського міського педагогічного університету ім. Б. Д. Грінченка

02152, м. Київ, пр.-т П. Тичини, 17